

DELAVKA

Mehanika Trbovlje. Fototeka ZMT

Tovarne s pretežno žensko delovno silo oziroma 'ženske tovarne'

Pred drugo svetovno vojno je v rudarstvu in težki industriji v Zasavju prevladovala predvsem moška delovna sila. Ženske iz delavskega razreda so, če so bile 'pridobitne', do poroke opravljale manj zahtevna, ne pa tudi manj težka dela na 'ciglani', v steklarnah, na separacijah, na dnevnih kopih, pomagale so v gospodinjstvih premožnejših slojev ... Obrtniki so svoje hčere šolali za nadaljevanje lastnega ali kakšnega drugega posla ali pa so jih poslali v gospodinjstvo šole, ženske z višjo izobrazbo so bile lahko zaposlene kot uradnice in

učiteljice, a njihovo skupno število je bilo v primerjavi z moškimi nizko. Obči državni zakonik je v času odkrivanja premoga (večina njegovih določil je obveljala vse do konca druge svetovne vojne) ženskam določal podrejenost in državljansko odvisnost od očeta oziroma soproga.

Po drugi svetovni vojni vpeljan socialistični družbeni red ni več temeljil na zasebni lastnini proizvodnih sredstev, ampak na delu vsakega državljana. Predvideval je splošno zaposlenost, zdrave odrasle

osebe naj bi se preživljale z lastnim delom. Iz zaposlitve so izhajale tudi druge pomembne pravice.

Z ustavo leta 1946 so ženske dobile volilno pravico. Glede dela in plačila so postale enake moškimi, delavke matere so uživale posebno zaščito. Zaposlitev je ženskam prinašala ekonomsko neodvisnost, ki je bila po marksistično-leninistični teoriji osnova za žensko enakopravnost. Začela se je gradnja 'fabrik' za zaposlovanje ženske delovne sile. V tem obdobju (socializem) je imelo zaposlovanje žensk tudi ideološki značaj, saj je delo veljalo za najvišjo vrednoto.

V Zasavju je bilo kar nekaj takih tovarn.

Na Izlakah so leta 1950 začeli s proizvodnjo keramike (danes ETI Elektroelement, d. o. o.).

V Trbovljah se je Mehanika leta 1953 kot obrat finomehanike izločila iz Strojne tovarne Trbovlje. Zaposlovala je nekvalificirano žensko delovno silo, stečaj je bil razglašen leta 2003.

Podjetje Elit – elektrolivarska industrija Trbovlje (prej Elektrostandard) je ustanovil Rudnik rjavega premoga Trbovlje-Hrastnik v letih 1956–1957 » ... z namenom,

da zaposli brezposelno žensko delovno silo, v prvi vrsti iz rudarskih družin.«²⁸ Izdelovali so pralne stroje večjih moči, sčasoma so proizvodni program razširili.

Tovarna pletenin in konfekcije Sava v Zagorju je od leta 1954 zaposlovala mlade delavke. Leta 1963 se je preimenovala v Triglav in sedem let kasneje v tovarno Deloza, tovarno so zaprli leta 2005 kot zadnjo žensko tovarno v Zasavju.

Leta 1963 je v Zagorju nastal tudi obrat Lisce, ki je izšel iz dela konfekcije Sava, zaprli so ga leta 2002.

Leta 1964 je v Trbovljah pričela obratovati Iskra – tovarna polprevodnikov, stečajni postopek je bil zaključen leta 1996.

Leta 1970 je bila prav tako v Trbovljah odprta podružnica tovarne Peko. V stečaj je šla leta 2002, ženske so šle v boj za svoje pravice, leta 2003 organizirale štrajk in se leta 2005 dogovorile o poplačilu dolgov (pretežna lastnica firme je bila država).

Na Dolu pri Hrastniku je bil leta 1972 odprt obrat Jutranjke, zaprli so ga leta 2002.

Ipoz (Industrija preventivne osebne zaščite) v Trbovljah so ustanovili leta 1974. Tovarna je nastala iz nekdanje čevlarske in

28: Lenarčič, Kratak oris mesta Trbovlje in njegovega razvoja od leta 1945 do 1969, 90.

Šivalnica v tovarni Deloza po letu 1983. Arhiv Deloza

krojaške delavnice. Zaposlovala je ženske s poklicno šolo. Podjetje je šlo v likvidacijo leta 1999.

Ta industrija, pretežno tekstilna in obutvena, v Zasavju ni imela tradicije, na voljo pa je bilo dovolj ženske delovne sile, ki je lahko takoj po končani osnovni šoli opravila usposabljanje in se zaposlila. Največ je bilo konfektionark.²⁹ Bile so pridne, prilagodljive, natančne, praktične in vztrajne, večinoma tudi skromne. Zasedale so nižje plačana delovna mesta, gnale so se za preseganje norm, kar je pomenilo nekaj več denarja. Svoj dohodek so prispevale za preživljanje družine, njim pa je lastni zaslužek dvignil samozavest in omogočil večjo samostojnost. Velika 'prednost' ženske delovne sile (ob vseh prej naštetih) je bila tudi, da ženske običajno niso prosile za stanovanja. Dekleta so živela pri starših, pri poročenih pa je skrb za pridobitev stanovanja prevzel mož ali njegova fabrika ali rudnik, zato t. i. 'ženske fabrike' niso gradile stanovanj za svoje zaposlene.

Po letu 1991 so tovarne začele izgubljati posle. Jugoslovanskega trga ni bilo več, na globalnem trgu pa je postala cena dela previsoka. Na stotine žensk je izgubilo delo.

29: Poklic, ki usposablja za proizvodnjo različnih vrst tekstilnih izdelkov. Delavec (pogosteje – delavka) običajno dela na eni od tehnoloških faz. Npr. zarisuje kroje in kroji, označuje ukrojene sestavne dele izdelka, šiva na različnih šivalnih strojih ipd.

“

*Dobil si zvitek blaga, vse je bilo urezano,
ven si vzela, kar je zahtevala tvoja faza,
drugo si predala naprej. Na koncu traka je
bil izdelek gotov. Enkrat si šival zadrgo,
drugič, če ni bilo izbire, si mogoče likal ...
delo se je vedno našlo.*

– Ema Šibila